

Archeologienota met uitgesteld vooronderzoek

Bilzen – Korenstraat 22

Programma van Maatregelen

DOSSIER 2018F89

Bouwen & Milieu nv

Erkend als Bodemsaneringsdeskundige type 2 (Ovam-Vlaanderen)

Erkend als expert in de Bodemverontreiniging (Leefmilieu Brussel)

Hasseltsesteenweg 2

B-3800 Sint-Truiden (BE)

In samenwerking met erkend archeoloog Anne De Loof

Dossiernr: 2018F89

wettelijk depot: D/2018/14.148/10

Coverfoto: het terrein gesitueerd op de Ferraris kaart (bron: www.geopunt.be)

Auteur & autorisatie: Anne De Loof, erkend archeoloog, OE/ERK/Archeoloog/2018/00203

Copyright reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without the permission from the publisher.

Wettelijk depot: D/2018/14.148/10

INHOUD

Programma van maatregelen	
1. Administratieve gegevens	4
2. Aanleiding van het vooronderzoek	5
3. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem	12
4. Vraagstelling en Onderzoeksdoelen	15
5. Onderzoeksstrategie en -methode	16
6. Onderzoekstechnieken	18
7. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk	19
8. Lijst met afbeeldingen	19
9. Bibliografie	20

1. Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

1.1.1 Projectcode: 2018F89

1.1.2 Nummer wettelijk depot: D/2018/14.148/10

1.1.3 Naam en erkenningsnummer autoriserend archeoloog: Anne De Loof, erkend archeoloog, OE/ERK/Archeoloog/2018/00203, Persoonstraat 45, 3454 Rummen

1.1.4 Naam en adres van de opdrachtgevers: Group2C bvba, Romboutstraat 24, 3740 Bilzen en Group4C bvba, Romboutstraat 24, 3740 Bilzen

1.1.5.1 Provincie: Limburg

1.1.5.2 Gemeente: Bilzen

1.1.5.3 Deelgemeente:

1.1.5.4 Adres: Korenstraat 22

1.1.5.5 Toponiem:

1.1.5.6 Bounding box:

De xy-coördinaten (stelsel Lambert72):

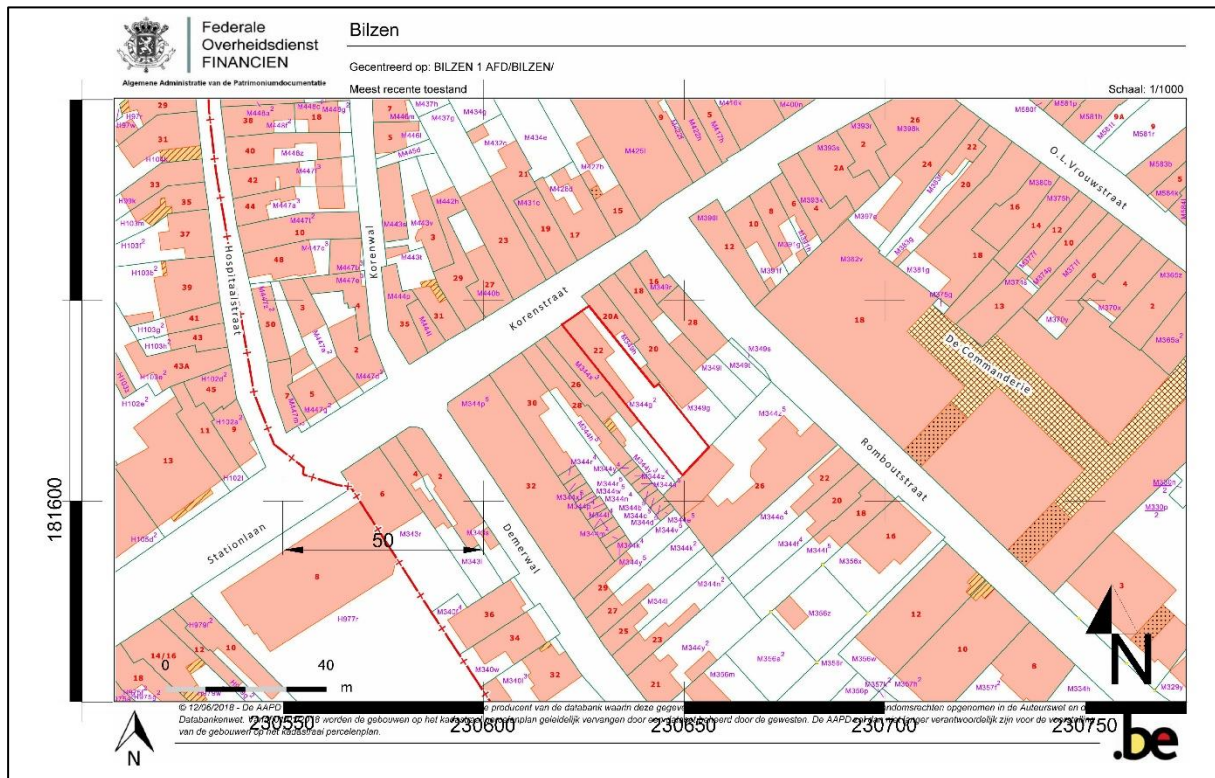
Nr	X	Y
1	230619.80.	173944.02
2	230626.81	173948.42
3	230658.13	173913.12
4	230651.17	173905.34

Afbeelding 1: Bounding box, het projectgebied in rood, www.geopunt.be

1.1.6 Kadastrale gegevens en plan met afbakening

Het projectgebied ligt in de gemeente Bilzen, afd 1 sectie M, perceel 0344g2. Volgens de CadGis van het kadaster (http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE) heeft het perceel een oppervlakte van 419,56 m² (afgerond op twee decimalen).

Afbeelding 2: het projectgebied, in rood, op de kadastrale kaart, www.cadgis.be

2. Aanleiding van het vooronderzoek

Bij het aanvragen van een stedenbouwkundige vergunning of een verkavelingsvergunning kan het zijn dat het toevoegen van een archeologienota aan de aanvraag verplicht wordt gesteld. De archeologienota wordt geschreven door een erkend archeoloog en bevat de resultaten van een archeologisch vooronderzoek en een advies voor vrijgave of eventueel vervolgonderzoek.

Het toevoegen van een archeologienota aan een stedenbouwkundige aanvraag is afhankelijk van een aantal criteria: - De totale oppervlakte van de percelen - De oppervlakte van de geplande bodemingrepen - De ruimtelijke bestemming van het terrein - De ligging van het terrein binnen of

buiten een archeologische zone of de site volgens de CAI (Centraal Archeologische Inventaris Onroerend Erfgoed).

In dit geval is de totale oppervlakte van de percelen > 300 m², beslaat de ingreep in de bodem > 100 m² en ligt het terrein in de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Bilzen. Dit onderzoek begint bij het slopen en het bouwen in de Korenstraat 22 Bilzen.

De huidige status van de percelen is bijna volledig onbebouwd: alleen in de achtergevel ligt een onbebouwde oppervlakte die aan het perceel M344g3 grenst.

Voor het archeologisch veldonderzoek is het noodzaak de bestaande gebouwen, die de percelen omvatten, af te breken. De gebouwen mogen tot op het maaiveld niveau gesloopt worden. Het onderzoeksgebied ligt in de middeleeuwse stadscontext van Bilzen, binnen de stadsomwalling van de stad. Bovendien valt het projectgebied binnen een vastgesteld bouwkundig erfgoed¹, een winkelpand daterend van het begin de 20ste eeuw, die samen de andere winkelhuizen de ontwikkeling van de Korenstraat als winkelstraat vanaf het einde van de 19de eeuw aantonen.

De geplande werken

De geplande werken betreffen de afbraak van de bestaande halfopen woning (65,56 m²) met stallingen (81,05 m²) en het bouwen van een winkel met appartementen.

Het geplande appartementsbouw - dat ongeveer op de locatie van het vorige pand zal liggen - zal meer grondoppervlakte in beslag nemen dan de oppervlakte van de bestaande te slopen gebouwen, door een breder gelijkvloers en de ontwikkeling in de hoogte. Het huidige hoofdgebouw heeft een hoogte van 13,36 m boven het m.v., het nieuwe blokappartement zal 15,20 m hoog zijn. Dus kan men spreken van hoge bouwdensiteit in het verleden en in de toekomst.

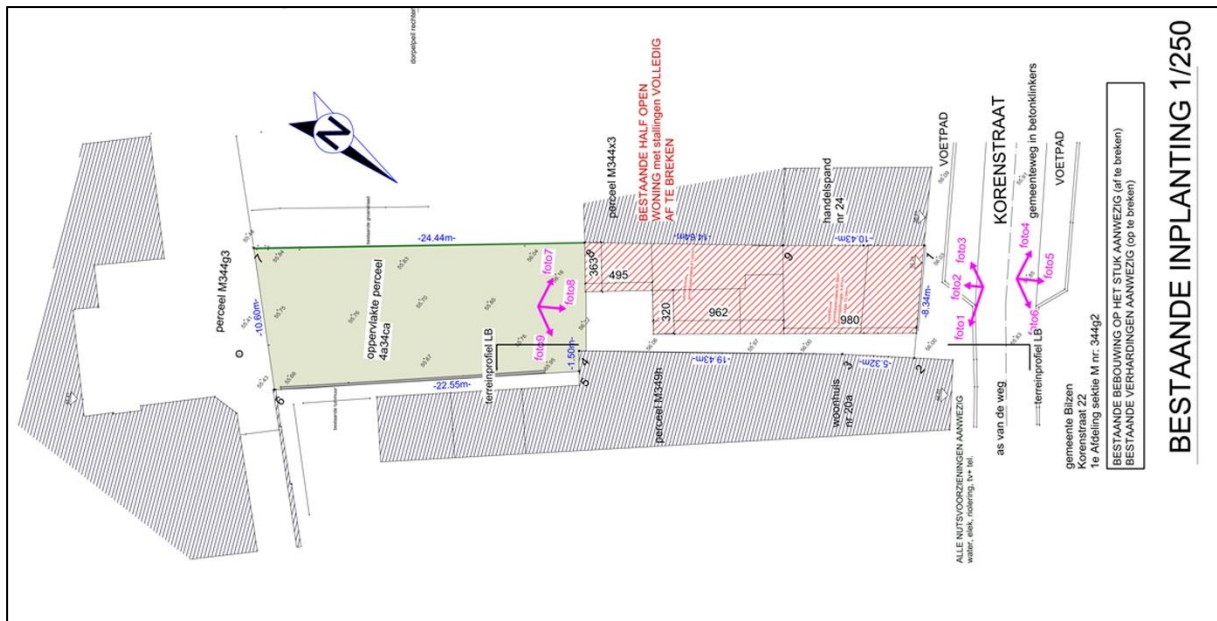
Er bevindt zich in de huidige toestaand een kelder, onder het hoofdgebouw; dit ondergrondse niveau is niet toegankelijk, door een gedeeltelijke instorting van de trap en van de kelder zelf.

In de nieuwe inplanting is er geen kelder voorzien en zal de huidige ondergrondse laag opgevuld worden. De nieuwbouw bestaat uit plaat op volle grond op paalfunderingen (ca. 0,90 m onder het huidige m.v.). De diepte van deze palen kan pas worden bepaald na de uitvoering van een stabiliteitsstudie. Achter het nieuwe gebouw, op een maximum diepte van 1,9 onder het m.v., zullen

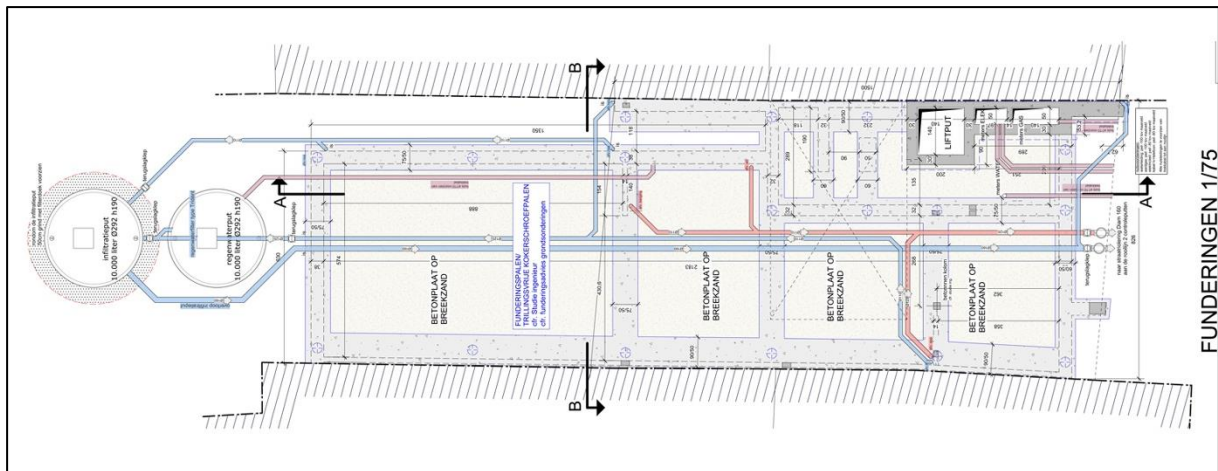
¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Winkelpui [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/214901> (geraadpleegd op 18 juni 2018).

een infiltratieput en een regenwaterput aangelegd worden. De nutsvoorzieningen (al aanwezig in de huidige situatie) zullen worden heraangelegd op een diepte van max. 1 meter beneden het bestaande vloerniveau. Tenslotte wordt er ook een liftschaft op een diepte van max. 1,4 m beneden het bestaande vloerniveau aangelegd.

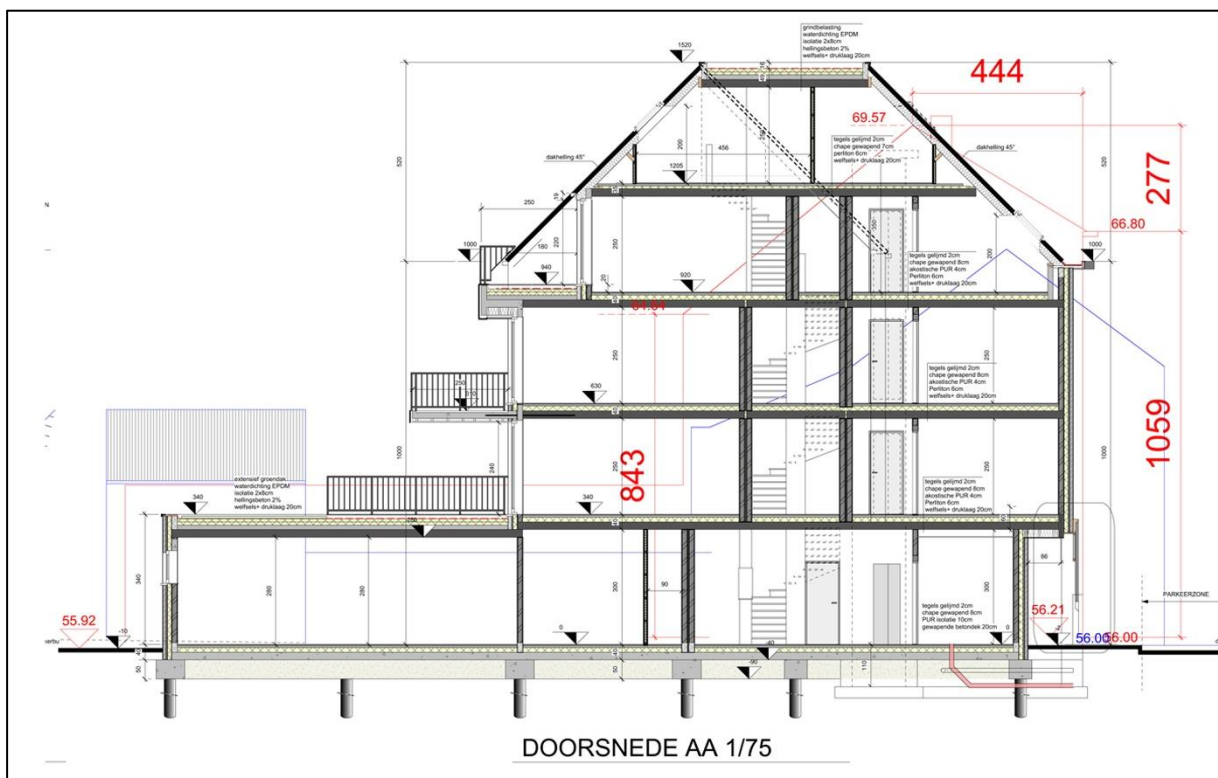
In de nieuwe voorgevel zullen de bestaande vitrine en mozaïek behouden worden.

Afbeelding 3: de huidige inplanting, in rood de af te breken gebouwen, zoals aangereikt door LVJ - architecten

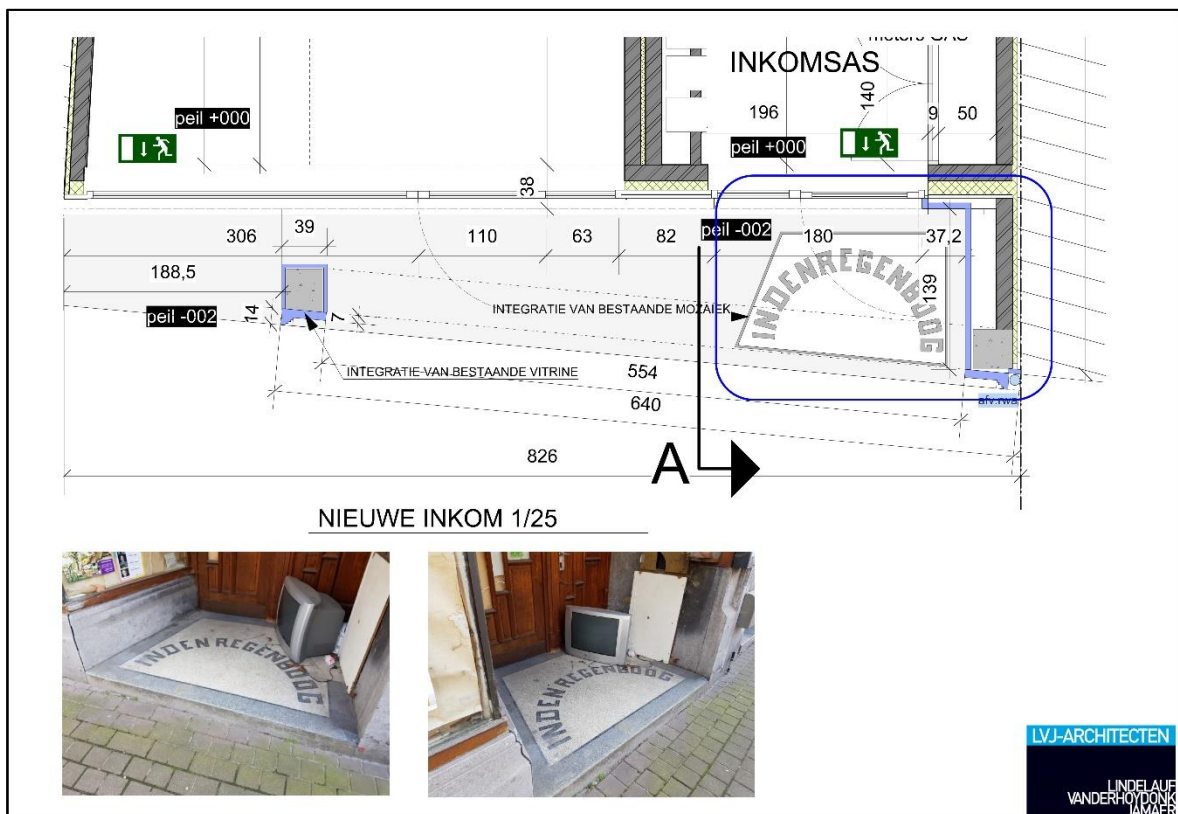
Afbeelding 6: het funderingsplan, zoals aangereikt door LVJ - architecten

Afbeelding 7: doorsnede AA, zoals aangereikt door LVJ - architecten

Afbeelding 8: nieuwe voorgevel, zoals aangereikt door LVJ - architecten

Afbeelding 9: nieuwe voorgevel, zoals aangereikt door LVJ - architecten

Afbeelding 10: vitrine, foto LVJ - architecten

Afbeelding 11: tuin, foto LVJ - architecten

3. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

In het bureauonderzoek werden alle nodige gegevens verzameld en besproken om te komen tot een gefundeerde uitspraak betreffende de archeologische verwachtingen in het betrokken projectgebied. Dit onderzoek heeft volgende IT-middelen gebruikt om het archeologisch potentieel van het gebied te kennen :

- Site/object op <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>;
- Het onroerend erfgoed op de kaart, op <https://geo.onroerenderfgoed.be>;
- Vorige vooronderzoeken, op <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/>;
- Onderzoek met alle historische kaarten, op <https://geopunt.be> en op www.cartesius.be

Het projectgebied situeert zich langs de Korenstraat in het stedelijk centrum van Bilzen. De stad ligt net op de grens van de Kempen met Haspengouw. Het stadscentrum, Beverst en delen van Rijkhoven zijn gelegen in de Demervallei.

Geomorfologisch gezien bevindt het projectgebied zich in een landschap dat hoofdzakelijk wordt gekenmerkt door zand- en lemige zandgronden. Het landschap heeft hier nog niet de kenmerken van het Hoogplateau maar ligt in de zuidelijke rand ervan. Het voorkomen van Maasgrind in bepaalde gebieden wijst op de nabijheid van het Limburgs Hoogplateau (Zutendaal, ten noorden van het projectgebied). In het deel grenzend aan de vallei van de Demer-Munsterbeek komen landbouwbedrijven voor met grote veestapels (weidegronden).

Het projectgebied is vrij vlak en ligt op een hoogte van 56,1 m TAW ten noorden en 55,9 m TAW ten zuiden.

Het projectgebied situeert zich binnen de grenzen van de historische stadskern.

De aanwezigheid van een Romeinse weg en vondsten uit de prehistorie en de Romeinse periode wijzen op een oude bewoning van de plaats.

Op de Borreberg, ten oosten van de Demer, werden nederzettingssporen uit de ijzertijd aangetroffen, maar in de historische kern zelf zijn nog maar weinig prehistorische vondsten gekend. Alleen op de markt werd bij archeologisch onderzoek een kuil aangetroffen die in de vroege bronstijd kon gedateerd worden.

Archeologische bronnen tonen het bestaan aan van een kleine nederzetting nabij de heirbaan Tongeren-Nijmegen in de omgeving van Bilzen uit de Romeinse periode.

Het onderzoeksgebied ligt in de middeleeuwse stadscontext van Bilzen. Binnen de stadsomwalling en onder de huidige winkel – vóór 1913 gedateerd – kunnen relictten uit de 18de -eeuwse bouwfase aanwezig zijn: het gebouw, zowel op de Villaret kaart als op de Ferraris kaart gekarteerd plus relictten van verschillende (post)middeleeuwse activiteiten, zoals b.v. kuilen, afvalcontexten, waterputten etc. De verschillende archeologische bronnen in de buurt hebben aangetoond dat het projectgebied een hoge verwachting oplevert voor de Middeleeuwen (vroeg-volle en Late Middeleeuwen) en we kunnen een site met verticale stratigrafische complexiteit verwachten. Sporen uit vroegere periodes – zoals vondsten uit de late Bronstijd en Romeinse tijd – kunnen niet uitgesloten worden. Door de ligging in de Demervallei (ca 200 m ten ZO), in een algemene aantrekkelijke omgeving en gunstige positie voor woonplaatsen en of activiteiten tijdens de Steentijden, kunnen ook prehistorische vondsten niet uitgesloten worden.

Tot op heden zijn in het projectgebied geen archeologische vindplaatsen gekend maar liggen meerdere cai-locaties in de omgeving van het plangebied (afbeelding 11).

Op basis van de gegevens van dit bureauonderzoek blijkt dat er geen (grote) verstoring is geweest. Er is een algemene menselijke ingreep in de bodem voor het terrein op basis van de bodemkaart van België en op basis van het huidige gebouw, maar in het zuidelijk deel blijkt het terrein onverstoord gebleven. De locatie van het projectgebied, binnen de lijn van de stadsmuren en niet ver van de opgravingen in de zone van de Parochiekerk Sint-Mauritius, kan tot meer kennis van de historische kern leiden, door eventuele sporen van de omgeving van de vondsten uit de (vroeg- – Late) Middeleeuwen en door eventuele sporen van bouwfasen uit de 18de eeuw, vóór de huidige situatie. Ook in het geval dat het bodemarchief geen sporen van deze 18de -eeuwse bouwfase bevat, blijft er een kans dat het terrein archeologische vondsten bevat. Er wordt een site met complexe verticale stratigrafie verwacht of een bodemarchief met een aanzienlijke accumulatie van archeologische waarden in verticale zin.

*Op basis van dit bureauonderzoek wordt voorgesteld het terrein te onderwerpen aan een **archeologische prospectie met ingreep in de bodem**, na het slopen van de bestaande gebouwen tot het m.v., **door middel van proefputten** met bijzondere aandacht voor mogelijk complexe stadscontexten.*

Afbeelding 11: CAI-locaties, in rood het projectgebied, www.geo.onroerendefgoed.be

4.Vraagstelling en Onderzoeksdoelen

a. Doelstellingen van het archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem

Het doel van het proefputtenonderzoek is om uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Er wordt geopteerd voor proefputten aangezien zo de verticale stratigrafie van het aanwezige sporenbestand in een stadscontext efficiënt kan worden geregistreerd.

Doel van het onderzoek met ingreep in de bodem is een eerste archeologische evaluatie van het terrein. Er dienen aanbevelingen te worden geformuleerd naar vervolgonderzoek en –strategie toe. Minimaal dienen volgende onderzoeksvragen te worden beantwoord:

Wat is de lithostratigrafische en bodemkundige opbouw van het terrein?

Op welk niveau bevindt zich de natuurlijke moederbodem?

In welke mate is het terrein reeds verstoord?

Zijn er nog archeologisch relevante niveaus aanwezig?

- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.

-Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?

Bevinden de sporen zich in stratigrafisch verband?

Hoeveel verschillende lagen/stratigrafie zijn er te onderscheiden in de verschillende proefputten?

Bevatten deze lagen archeologische vondsten?

Uit welke periode dateren de vondsten?

Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?

- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en in dit specifiek geval, zijn er sporen van de 18de -eeuwse bouwfase?

- Zijn er post/laatmiddeleeuwse kelders aanwezig?

- Zijn er één of meerdere vloeren in deze kelders?

- Is er onder de kelders nog archeologisch erfgoed aanwezig?

Wat was de invloed van de bestaande bebouwing/verhardingen op het archeologisch erfgoed?

Kan er een verband worden gelegd met de gebouwen gekarteerd op de Villaret kaart en op de Ferraris kaart?

- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:

- Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?

- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

5. Onderzoeksstrategie en -methode

De geplande onderzoeksmethode: verder archeologisch onderzoek wordt best uitgevoerd door middel van proefputten op sites met complexe verticale stratigrafie. Binnen het plangebied worden drie proefputten voorzien. De proefputten zijn vierkant van vorm: put 1 en 2 zijn 2 x 2 m groot, put 3 is 4x4 m groot (afbeelding 12).

Proefput 1 is achter de zone gesitueerd, waar de parkeerplaats is voorzien. De tweede zal in de ruimte van de infiltratie- en regenputten voorzien worden en de derde zal voor de huidige kelder gesitueerd worden. De bedoeling van dit voorstel is een evaluatie van de bouwfases, van de ingreep in het bodemarchief van de bestaande kelder en van de onbebouwde zone aan de zuidelijke kant van het projectgebied.

We opteren voor het aanleggen van proefputten gespreid over het terrein na afbraak van de bestaande gebouwen, om een duidelijk beeld van de stratigrafische complexiteit van het terrein te krijgen.

De proefputten worden behandeld als een opgraving waarbij elk archeologisch niveau volledig wordt opgegraven en geregistreerd alvorens naar een volgend niveau te verdiepen. Het onderste niveau wordt enkel gedocumenteerd en selectief gecoupeerd in functie van het bekomen van dateringen en het beantwoorden van onderzoeksvragen.

Het resultaat van de proefputten bepaalt de verder te volgen strategie in het archeologisch traject.

Afbeelding 12: voorstel van de drie putten (rood) aangezien de tekening van de huidige kelder, op de geplande werken zoals aangereikt door LVJ - architecten.

Randvoorwaarden

De opdrachtgever heeft hierbij besloten na overleg om alle archeologische vooronderzoeken te laten uitvoeren in een uitgesteld traject indien archeologisch vooronderzoek nodig zou zijn. Hij vraagt uitstel van veldwerk omdat hij pas definitief wenst te investeren in het project na de termijn van indiening van bezwaarschriften tijdens het openbaar onderzoek en de bindende adviezen van alle betrokken instanties om te voorkomen dat plannen dienen gewijzigd te worden.

Bovendien dienen - voordat het vooronderzoek opgemaakt kan worden - uiteraard de bestaande gebouwen te worden afgebroken.

6. Onderzoekstechnieken

Het onderzoek wordt uitgevoerd zoals beschreven in hoofdstuk 8.6 en 8.6.3. van de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksteam bestaat minstens uit een veldwerkleider met ervaring op sites met een complexe verticale stratigrafie, een assistent-archeoloog en een aardkundige of aardkundig- assistent. Daarnaast wordt het team bijgestaan door een conservator.

Een grotere put wordt aangelegd aan de straatzijde in functie van de vaststelling van eventuele muurresten van historische gebouwen. Door de werken met werkputten van 4 x 4 m kan dieper worden gewerkt zonder dat dit afdoet aan de veiligheid van het uitvoerend veldteam. Daarnaast zorgt de grootte van de werkput ervoor dat er eveneens inzicht ontstaat in de horizontale spreiding van de sporen en kan er bij aanwezigheid van muren een duidelijker beeld worden gevormd van de muren zelf en eventuele oversnijdingen.

In iedere proefput wordt de volledige stratigrafische sequentie onderzocht. Het aantal vlakken en de aanlegdieptes ervan worden tijdens het veldwerk bepaald door de archeoloog. Bij de registratie van bodemsporen die zich verder uitstrekken buiten de proefput dient de wand van de proefput te worden opgeschoond om de relatie tussen het spoor en de lithostratigrafie te documenteren. Alle sporen worden gefotografeerd en (digitaal) ingetekend met landmeetkundige precisie. Alle sporen worden gecoupeerd. Indien het onderste niveau niet bereikt wordt, worden alle sporen gecoupeerd, enkel in het onderste vlak wordt een selectie van de sporen gecoupeerd om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Wanneer het diepe sporen betreft, bijvoorbeeld een waterput, dan wordt de diepte en de opbouw door middel van een boring achterhaald. Dagelijks wordt een volledige opmeting van sleuven, kijkvensters en sporen uitgevoerd. Dagelijks is dus een recent en aangevuld grondplan beschikbaar dat op elk ogenblik aangeleverd kan worden. De werkputten en sporen worden door een metaaldetector gecontroleerd. Sporen die een signaal geven worden aangeduid in de sporenlijst.

Vondsten die buiten een spoorcontext worden vastgesteld, worden ingemeten op het grondplan met een vondstnummer dat voorzien is van de code Md. De metalen vondsten worden beschermd tegen degradatie van het materiaal. In iedere proefput wordt minstens 1 profielwand bestudeerd. Indien er verschillen zitten binnen de profielwanden van dezelfde werkput dan worden meerdere profielwanden bestudeert. Ze worden opgeschoond, gefotografeerd, ingetekend en beschreven. De profielputten worden beschreven en bestudeerd door de bodemkundige of bodemkundig- assistent. Van ieder profiel wordt de absolute hoogte van zowel het maaiveld als van het archeologisch vlak opgemeten en op de profieltekening aangegeven. Na het onderzoek worden de werkputten gedicht om verder degradatie van eventueel aanwezige sporen te voorkomen. Indien kwetsbare sporen worden aangetroffen dan worden deze bedekt door middel van worteldoek zodat ze bij een vervolgonderzoek niet verder worden aangetast vooraleer ze verder onderzocht kunnen worden.

7. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er wordt niet verwacht dat afwijkingen van de Code van Goede Praktijk zich zullen/kunnen voordoen. Elke wijziging in de onderzoeksstrategie en/of onderzoeksmethode wordt tijdens het veldwerk met alle betrokken partijen besproken en pas uitgevoerd na goedkeuring door alle betrokken partijen.

8. Lijst met afbeeldingen

Afbeelding 1: Bounding box, het projectgebied in rood, www.geopunt.be

Afbeelding 2: het projectgebied, in rood, op de kadastrale kaart, www.cadgis.be

Afbeelding 3: de huidige inplanting, in rood de af te breken gebouwen, zoals aangereikt door LVJ - architecten

Afbeelding 4: positie van de kelder, zoals aangereikt door LVJ - architecten

Afbeelding 5: de nieuwe inplanting, zoals aangereikt door LVJ - architecten

Afbeelding 6: het funderingsplan, zoals aangereikt door LVJ - architecten

Afbeelding 7: doorsnede AA, zoals aangereikt door LVJ - architecten

Afbeelding 8: nieuwe voorgevel, zoals aangereikt door LVJ - architecten

Afbeelding 9: nieuwe voorgevel, zoals aangereikt door LVJ - architecten

Afbeelding 10: vitrine, foto LVJ - architecten

Afbeelding 11: de tuin, foto LVJ - architecten

Afbeelding 11: het projectgebied, in rood, op de CAI kaart, www.geo.onroerendergoed.be

Afbeelding 12: voorstel van de drie putten (rood) aangezien de tekening van de huidige kelder, op de geplande werken zoals aangereikt door LVJ - architecten.

9. Bibliografie

HANECA, K., DEBRUYNE, S., VANHOUTTE, S., ERVYNCK, A., 2016, Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie, Onderzoeksrapport agentschap Onroerend Erfgoed 48, Brussel, agentschap Onroerend Erfgoed - Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed

Geraadpleegd via:

<https://www.onroenderfgoed.be/actueel/nieuws/onderzoeksrapport-archeologisch-vooronderzoek-proefsleuven-strategie/>

Geraadpleegde websites:

www.cartesius.be

www.dov.vlaanderen.be

www.gdiviewer.agiv.be

www.geo.onroenderfgoed.be

www.geopunt.be

www.inventaris.onroenderfgoed.be/

www.loket.onroenderfgoed.be

www.mapire.eu